

Postanowienie z dnia 12 września 2001 r., V CN 2/01

Przepis art. 36¹ ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (jedn. tekst: Dz.U. z 1994 r. Nr 7, poz. 25 ze zm.) miał zastosowanie także wtedy, gdy sprawa nie podlegała jurysdykcji krajowej w chwili orzekania.

Sędzia SN Lech Walentynowicz (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Bronisław Czech

Sędzia SN Zbigniew Kwaśniewski

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku Sary S. o stwierdzenie nabycia spadku po Mauricio *ve/* Maurycym i Riwce małżonkom S. przy udziale Prokuratora Prokuratury Krajowej Jana Szewczyka, po rozpoznaniu w Izbie Cywilnej w dniu 12 września 2001 r., na rozprawie wniosku Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 kwietnia 2001 r. o unieważnienie postanowienia Sądu Rejonowego w Częstochowie z dnia 24 sierpnia 1998 r.

oddalił wniosek.

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 24 sierpnia 1988 r., II Ns (...) Sąd Rejonowy w Częstochowie stwierdził, że spadek po Mauricio *ve/* Maurycym S., zmarłym dnia 15 października 1970 r. w K. (Brazylia) i ostatnio stale tam zamieszkałym, w części dotyczącej nieruchomości położonych w Polsce, na podstawie ustawy nabyła żona Riwka S. oraz córka Sara S. po połowie oraz że spadek po Riwce S., zmarłej dnia 14 listopada 1974 r. w K. (Brazylia) i ostatnio stale tam zamieszkałej, w części dotyczącej nieruchomości położonych w Polsce, na podstawie ustawy nabyła w całości córka Sara S.

Postanowienie to uprawomocniło się bez zaskarżenia.

Powołując się na art. 36¹ ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (jedn. tekst: Dz.U. 1994 r. Nr 7, poz. 25 ze zm. – dalej

"u.s.p."), Minister Sprawiedliwości wniósł o unieważnienie tego postanowienia, ponieważ rozpoznana sprawa spadkowa ze względu na osoby nie podlegała orzecznictwu sądów w chwili orzekania, a w trybie postępowania sądowego orzeczenie to nie może być wzruszone.

Wnioskodawca wyraził wątpliwości co do istnienia jurysdykcji krajowej w tej sprawie, w której spadkodawcami i spadkobiercami były osoby stale mieszkające w Brazylii, o nie ustalonym obywatelstwie, gdy w postępowaniu sądowym nie zbadano w sposób dostateczny istnienia w Polsce nieruchomości wchodzącej do spadku po Maurycym i Riwce S. (art. 1102 § 1 k.p.c. i art. 1108 k.p.c.). W takiej sytuacji należało – zdaniem Ministra Sprawiedliwości – uznać spadkodawców za cudzoziemców nie będących właścicielami nieruchomości spadkowej położonej w Polsce i nie posiadających polskiego obywatelstwa, czego konsekwencją byłoby odrzucenie wniosku o stwierdzenie nabycia spadku po nich (art. 1099 k.p.c.).

Sara Schaia S. domagała się oddalenia wniosku o unieważnienie postanowienia spadkowego twierdząc, że rodzice mieli zawsze obywatelstwo polskie, a do spadku należy nieruchomość położona w C. przy ul. G. nr 19.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Artykuł 36¹ u.s.p.¹ stanowi, że Sąd Najwyższy na wniosek Ministra Sprawiedliwości unieważnia prawomocne orzeczenie wydane w sprawie, która ze względu na osobę lub przedmiot nie podlegała orzecznictwu sądów w chwili orzekania, jeżeli w trybie postępowania sądowego orzeczenie to nie może być wzruszone. Przepis ten został dodany do ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych z dniem 9 września 1993 r. ustawą z dnia 15 maja 1993 r. o zmianie ustaw – Prawo o ustroju sądów powszechnych, o prokuraturze, o Sądzie Najwyższym, o Trybunale Konstytucyjnym, o Krajowej Radzie Sądownictwa i o powołaniu sądów apelacyjnych (Dz.U. Nr 47, poz. 213). Ze względu na jego szczególny charakter powinien być interpretowany ściśle, nie może jednak być wątpliwości co do tego, że wskazana w art. 36¹ u.s.p. niedopuszczalność drogi sądowej dotyczy orzecznictwa sądów polskich, gdyż nie ma racjonalnych przesłanek przemawiających za innym poglądem. Z tego też względu art. 36¹ u.s.p. ma zastosowanie także wówczas, gdy sprawa nie podlegała w chwili orzekania

¹ Obecnie obowiązująca ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. Nr 98, poz. 1070 ze zm.) nie zawiera odpowiednika art. 36¹ u.s.p. Podobny przepis przewidziano w projekcie ustawy o Sądzie Najwyższym.

jurysdykcji krajowej. Procesowe skutki niedopuszczalności drogi sądowej (art. 199 § 1 pkt 1 k.p.c.) oraz braku jurysdykcji krajowej (art. 1099 k.p.c.) są te same.

Trafnie we wniosku Ministra Sprawiedliwości zaznaczono, że – wobec nieistnienia między Polską a Brazylią umowy o obrocie prawnym w sprawach cywilnych – o jurysdykcji krajowej lub o jej braku rozstrzyga prawo polskie (art. 1096 k.p.c.). Do jurysdykcji krajowej należą więc sprawy spadkowe, jeżeli spadkodawca w chwili śmierci miał obywatelstwo polskie lub, nie posiadając żadnego obywatelstwa, zamieszkiwał w Polsce (art. 1108 § 1 k.p.c.). Jurysdykcja krajowa w tych sprawach może być wyłączna; nie tylko w sytuacji zgonu obywatela polskiego w Polsce (art. 1108 § 2 k.p.c.), lecz także, gdy postępowanie spadkowe po cudzoziemcu dotyczy majątku nieruchomości położonego w Polsce (art. 1102 § 1 k.p.c.). Wyłączność sądów polskich w tej drugiej sytuacji wiąże się z zasadą suwerennego zwierzchnictwa terytorialnego państwa (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 lutego 1966 r., III CR 395/65, OSNCP 1966, nr 11, poz. 197).

Z przedstawionych względów w sprawie II Ns (...) mogła istnieć jurysdykcja krajowa, uwarunkowana polskim obywatelstwem spadkodawców bądź przynależnością do spadku nieruchomości położonej w Polsce. W tych kwestiach – ze względu na niedostatek postępowania dowodowego – mogą istnieć wątpliwości, które zostały uwypuklone we wniosku Ministra Sprawiedliwości. Są to jednak tylko wątpliwości, które uległy nawet osłabieniu w związku przedłożonymi przez spadkobierczynię dokumentami. Nieruchomość położona w C. przy ul. G. nr 19 niewątpliwie była własnością rodziny spadkodawcy (jego matki), a Maurycy S. uzyskał przywrócenie posiadania tej nieruchomości na mocy wyroku Sądu Grodzkiego w Częstochowie z dnia 17 maja 1946 r.

Nie ujawniono też jednoznacznego dowodu o ustaniu obywatelstwa polskiego spadkodawców, którzy posługiwali się polskim paszportem. Istnieje natomiast konsularne potwierdzenie zgłoszenia się spadkodawcy do odbycia służby wojskowej w wojsku polskim w czasie II wojny światowej.

Przepis art. 36¹ u.s.p. dozwala na unieważnienie prawomocnego orzeczenia, gdy nie istniała droga sądowa (jurysdykcja krajowa) w chwili orzekania, a więc wówczas, gdy niemożność rozpoznania sprawy była oczywista. Istnienie wątpliwości w tej mierze nie wystarcza do uwzględnienia wniosku o unieważnienie, nie ma bowiem pewności co do tego, jaki będzie miarodajny, zweryfikowany

dowodowo, stan sprawy. Treść art. 36¹ u.s.p. nie pozwala na uchylene orzeczenia sądowego i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania; możliwe jest albo unieważnienie orzeczenia, albo oddalenie wniosku o unieważnienie. Instytucja ta ma charakter bardziej ograniczony i wyjątkowy niż funkcjonująca do niedawna w sprawach cywilnych rewizja nadzwyczajna.

Z unormowania przewidzianego w art. 13 § 2 k.p.c. wynika, że rozpoznanie wniosku o unieważnienie orzeczenia następuje według przepisów kodeksu postępowania cywilnego. W konsekwencji należy wykluczyć możliwość prowadzenia w postępowaniu przed Sądem Najwyższym postępowania dowodowego, tym bardziej że wniosek z art. 36¹ u.s.p. ma charakter nadzwyczajny. Także więc z tego względu celem unormowania zamieszczonego w art. 36¹ u.s.p. nie jest weryfikacja rozbieżności i wątpliwości co do istnienia bądź nieistnienia drogi sądowej (jurysdykcji krajowej) w konkretnej sprawie. Wszelkie wątpliwości muszą być usunięte przed złożeniem wniosku. Skoro więc nieistnienie jurysdykcji krajowej w sprawie II Ns (...) nie zostało wykazane w sposób nie budzący wątpliwości, należało oddalić wniosek o unieważnienie orzeczenia.